

## Grunnprinsipper ved arbeider på fredete bygninger og anlegg

Forfatter: Ulf Teigen, Håvard Christiansen og Britt Alise Hjelmeland  
Godkjent av: Christian Borhaven

Dok nr.: FBKS-51-1776  
Revisjonsnr.: 0.2  
Dato: [Godkjent dato]

### 1. Formål

Sikre at kulturminneverdiene ivaretas.

### 2. Omfang

Byggverk, fredet eller i verneklasse 1 og 2 i hele Forsvarsbyggs EBA portefølje.

### 3. Definisjoner

|  |  |
|--|--|
|  |  |
|  |  |

### 4. Ansvar

Alle med ansvar for forvaltning, drift og vedlikehold på Forsvarsbyggs verneverdige bygg og anlegg.

## GRUNNPRINSIPPER VED ARBEIDER PÅ FREDETE BYGNINGER OG ANLEGG

Dok nr.: FBKS-51-1776  
Revisjonsnr.: 0.2

### 5. Beskrivelse

#### Generelle prinsipper

Alle deler og detaljer av byggverket, fortifikasjonen eller festningen skal i størst mulig grad bevares. Alle inngrep ved vedlikehold og utbedring skal derfor være så små som mulige.

Gamle ombygginger og endringer er ofte viktige å bevare. De forteller om bygningens eller anleggets historie, viktige hendelser, teknologisk utvikling, skiftende bruk og stilretninger.

Hvis man må foreta endringer, er det bedre å føye noe til, enn å fjerne originale eller gamle deler. Slik unngår man å fjerne en del av historien, og dokumentasjonen blir liggende i byggverket.

Skjulte deler av byggverket slik som konstruksjon og eldre overflater er like viktige å ta vare på som synlige overflater.

Det er bedre å vedlikeholde framfor å reparere, og det er bedre å reparere framfor å skifte ut.

Tradisjonelle materialer og håndverksteknikker skal brukes både ved vedlikehold og eventuell utskifting.

Fredete bygninger og anlegg er beskyttet av kulturminneloven. Dersom noen påfører et fredet byggverk en skade, kan han/hun stilles strafferettslig til ansvar.

#### Generelle prosedyrer

Normalt skal det foreligge en teknisk orientering og en detaljert arbeidsbeskrivelse tilpasset kulturminnet og arbeidene som skal gjennomføres. Gamle festningsmurer og bygninger varierer i oppbygging og utforming, og foreliggende beskrivelse dekker normalt ikke alle forhold. Under arbeidene kan det dukke opp uforutsette forhold som gjør deler av beskrivelsen mindre relevant. Da er det viktig at byggeleder varsles omgående. Byggeleder vil rådføre seg med prosjektleder og kulturminnerådgiver i NFV<sup>1</sup>.

I god tid før arbeidet igangsettes skal det være et oppstartsmøte med prosjektleder, kulturminnerådgiver NFV, byggeleder og alle de utførende håndverkere for nærmere detaljering og gjennomgang av arbeidene, dokumentasjon og prosedyrer. På oppstartsmøte vil NFV kulturminne informere kort om objektenes historie, for å sikre nødvendig ærbødighet og motivasjon for arbeidene.

For spesielle arbeider, slik som ommuring og omspekking av festningsmurer, vil det normalt settes et krav om opplæring for å sikre kvaliteten på arbeidene som skal utføres. Kort tid etter oppstart av arbeidene skal alle de utførende gjennomgå et praktisk rettet håndverks-kurs i regi av Nasjonale Festningsverk, Forsvarsbygg. Kurset er utformet som en veiledning i arbeidet som skal utføres og skal foregå ved og på objektet som skal istandsettes. Kurset vil normalt ha en varighet på 2-3 timer, supplert med oppfølging samme dag mens de utførende utfører sitt arbeid. Dersom entreprenøren senere skulle ønske å sette andre utførende på jobben, må også disse gjennomgå den samme opplæringen.

Dersom det er ytterligere behov for faglig oppfølging og rådgivning underveis i arbeidet kan kulturminnerådgiver fra NFV bistå i samråd med byggeleder, som vil følge opp eventuelle konsekvenser i påfølgende byggemøte.

<sup>1</sup> Nasjonale Festningsverk, en enhet i Forsvarsbygg. Hvert prosjekt har normalt en rådgiver fra NFV tilknyttet. Han/hun vil inneha kulturminnefaglig kompetanse i tillegg til generell fagkompetanse.

## GRUNNPRINSIPPER VED ARBEIDER PÅ FREDETE BYGNINGER OG ANLEGG

Dok nr.: FBKS-51-1776  
Revisjonsnr.: 0.2

Håndverkere skal føre loggbok med opplysninger om værforhold, utført arbeide, spesielle funn eller situasjoner. Spesielle uregelmessigheter skal dokumenteres med foto eller skisser. Rapportering og behandling av avvik fra kvalitetsbestemmelser og beskrivelser må følge kontraktens bestemmelser. For murerarbeid henvises det til en egen prosedyre for loggbokføring.

### Noen spesielle krav ved arbeider på fredete byggverk

Hvis ikke prinsipp for feste av forankringsbolter til stillas er beskrevet, må dette avklares med kulturminnerådgiver i NFV. Ved bruk av stillas langs en festnings- eller bygningsmur skal festebolter **ikke** forankres direkte i steinen, men kan eventuelt forankres i fugene.

Generelt er det forbud mot å bruke høytrykksspyler mot/i en fredet bygning eller konstruksjon, om ikke annet er spesifikt avtalt. Det kan ta veldig lang tid å tørke ut fukt fra kompakte eldre konstruksjoner.

Kommer man under arbeidets gang over spor eller funn av potensiell interesse, skal det umiddelbart gis melding om dette til byggeleder som tar videre kontakt med prosjektleder og Rådgiver NFV. Videre fremgangsmåte og ivaretagelse av funn og nødvendig dokumentasjon avtales på stedet. Eksempler på spor og funn kan være eldre konstruksjoner, murrester, steiner med inngraveringer eller dekor samt funn av fremmede gjenstander og bein i omrørte fyllmasser. Det kan også være at gamle ukjente overflater blir avdekket.

Vær oppmerksom på at enkelte arbeider stiller krav til temperatur ved utførelse, slik som muring med kalkmørtel.

### 6. Vedlegg

|  |  |
|--|--|
|  |  |
|--|--|

### 7. Referanser

|  |                                                                                                        |
|--|--------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|  | Riksantikvaren informerer om kulturminner. Informasjonsblader. Generelt om eldre hus.                  |
|  | SINTEF Byggforsk Kunnskapssystemer 700.012 Veiledning for vedlikehold og utbedring av eldre bygninger. |